

RDA – kort forklaret

DBC DIGITAL – marts, 2024

Hvad er RDA?

RDA er et internationalt regelsæt, der fastlægger, hvordan man registrerer bibliotekernes materialer. Alt fra bøger, lydbøger, artikler og anmeldelser til film, musik, noder og spil - uanset medieform.

Reglerne fortæller hvilke data, der skal være med; det kan være titlen på en bog, navnet på en filminstruktør, sproget i en opera eller hvilket år, en lydbog er fra.

RDA har også et særligt fokus på de sammenhænge et materiale har til andre materialer i bibliotekerne, fx at en bog er del af en serie, at en film er baseret på en roman, eller at der hører en lærervejledning til en undervisningsbog.

Hvorfor er regler nødvendige?

Et regelsæt er nødvendigt, fordi materialerne kan være vidt forskellige, og hvis brugere og biblioteksansatte skal kunne finde det, de har brug for, er det vigtigt, at der er konsistens og sammenhæng i data. Materialer kan også være frustrerende ens, og så er det nødvendigt, at der er tilstrækkelige og gode nok data til, at brugerne kan skelne dem fra hinanden.

Med et regelsæt i hånden er der på tværs af de danske biblioteker en fælles forståelse for, hvordan registreringerne skal udformes, så data bliver ensartede.

Samtidig har vi en lang tradition for at udveksle data med biblioteker og institutioner i udlandet, og det vil vi selvfølgelig gerne blive ved med. Med RDA deler vi regelsæt med de fleste af de lande, vi udveksler data med.

Hvorfor kan man ikke bruge de gamle regler?

De gamle regler er fra længe før internettet fandtes, og hvis der virkelig er noget, der har sat skub i medieudviklingen og publiceringsmåderne, er det internettet og de muligheder nye teknologier generelt har givet os. I dag smågriner vi af lydoptagelser på spolebånd og artikler på mikrofiche - hvis vi overhovedet ved, hvad det er.

Men det største problem med de gamle regler er faktisk, at de er beregnet for og henvendt til bibliotekaren. Hende som professionelt slog op i kartoteksskuffer og

arkivskabe og decifrede de til tider kryptiske data, inden hun rakte låneren lige præcis det, vedkommende havde brug for.

I dag skal brugerne ofte selv kunne bruge bibliotekerne uden at have nogen specielle forudsætninger eller viden om data- og bibliotekssystemer. Måske kommer de endda aldrig fysisk på biblioteket.

Så for at kunne betjene dem ligeså hjælpsomt er vores apps, hjemmesider og webservices nødt til at kunne basere sig direkte på bibliotekernes data uden en bibliotekar som mellemmand eller formidler.

Det kræver et nyt og opdateret regelsæt, der afspejler verden, som brugerne opfatter den, forholder sig til det nye mediebillede og de nye publiceringsformer, og som understøtter at den professionelle assistance i højere grad varetages i IT-løsninger end af en bibliotekar.

OK, er det så bare det?

Nej, ikke helt.

Med RDA kommer der også en ny metode til at samle registreringer af ting, der er "det samme" - eller som brugerne opfatter som det samme.

De gamle regler forholder sig til de enkelte udgivelser hver især og resulterer derfor i registreringer, der ligger som kartotekskort i en skuffe - uanset om der er tale om fysiske kartotekskort eller registreringer i en database.

RDA derimod forholder sig også til sammenhænge mellem de enkelte udgivelser.

Værker

Mange biblioteksmaterialer udkommer i flere versioner; en bog kommer typisk både som fysisk bog og e-bog, en film kommer på dvd, blu-ray og 4K, et computerspil kommer til Xbox, PlayStation og Nintendo og ovenikøbet til forskellige versioner af de enkelte spillekonsoller.

Herudover udkommer der nye udgaver af et materiale, ligesom et musikværk fx kan blive indspillet af forskellige orkestre, eller en film kan komme i versioner med forskellige synkroniseringer.

Alle disse materialer registreres enkeltvis i selvstændige registreringer, så det er muligt for en bruger at bestille en specifik udgave af en bog, eller det computerspil, der kan spilles på en Xbox.

Men egentlig betragter vi bogen som "den samme" uanset om den udkommer trykt, digital eller i en ny udgave, ligesom vi betragter spillet som "det samme" uanset hvilken spillekonsol, det udgives til.

Klyngerne af "det samme" kaldes værker, og en stor del af RDA handler faktisk om, hvordan man skal registrere værker.

Registrering af værker

I dag bliver værkerne forsøgt dannet maskinelt. Det vil sige, at der er en algoritme som fortæller, hvad der skal være ens for at noget er det samme værk, eller hvad der skal være forskelligt, for at det ikke er.

Det er supersvært at udvikle sådan en algoritme til at være korrekt, derfor er det helt oplagt at få hjælp fra de mennesker, der laver registreringerne.

RDA giver mulighed for, at dem der registrerer bibliotekernes materialer, samtidig registrerer værkerne og angiver hvilke materialer, der hører til det samme værk.

Derved kan registreringerne hjælpe med at optimere algoritmen.

RDA fortæller hvilke data, der er vigtige at have med i registreringerne, og hvordan man skal forbinde værkerne til de enkelte udgivelser og til hinanden.

Bæredygtige data

Fidusen ved at registrere værker er - udover at hjælpe algoritmen - at mange af de oplysninger, der bliver registreret, fx titlen på en bog, navnet på en filminstruktør eller sproget i en opera, gælder for flere af de versioner, som materialet udkommer i.

Med værker er der derfor mange oplysninger, som man kun behøver registrere ét sted, og derfra kan man genbruge dem i registreringerne for de enkelte udgivelser.

Ved at genbruge data gør man data mere ensartede, og derved kan man i IT-løsningerne bedre bruge og behandle dem.

Smartere systemer

Samtidig med at data gøres mere ensartede kan man i værkregistreringerne også lægge alle de oplysninger, som brugerne har behov for til at finde det, de leder efter. Fx kan der være forskelle på, hvordan man staver til forfatteren Dostojevskij, eller en bog kan udkomme under forskellige titler over tid. Via værkregistreringerne kan apps og systemer hjælpes til at genkende noget som det samme, selvom det staves eller hedder noget forskelligt.

Summa summarum

RDA er altså et nyt regelsæt for, hvordan man registrerer bibliotekernes materialer, som afspejler brugernes verden - ikke kun bibliotekarens.

RDA understøtter de IT-løsninger, som brugerne benytter, og hjælper derved brugerne til at kunne overskue og finde de materialer, de har behov for.

Hvorfor har vi ikke gjort alt det her noget før?

Vi har siden 2015 vidst, at vi i Danmark ville indføre RDA.

Men det har været en lang proces at beslutte, hvordan overgangen til RDA skal foregå.

Intet er dog så skidt, at det ikke også er godt: RDA har siden 2015 ændret karakter, hvilket bl.a. har betydet, at vi har kunnet forfølge en strategi, som gør det lettere for os præcist at udvælge de elementer i RDA, som giver bedst mening i en dansk kontekst.

Hvad går RDA-projektet ud på?

Meget kort sagt går projektet ud på at indføre RDA i Danmark.

Med RDA får vi et nyt regelsæt for, hvordan man registrerer bibliotekernes materialer, men vi får også mulighed for at lave nye typer af registreringer og at registrere sammenhænge mellem materialer. Det vil sige, materialerne kan registreres i en form for struktur eller netværk, der matcher den måde brugerne betragter verden på, og som vi forsøger at formidle i bibliotekernes brugergrænseflader.

De nye typer registreringer, sammenhængene imellem dem og den struktur der ligger under, forankres i et nyt nationalt register, VERA, og etableringen af VERA indgår som en del af hele RDA-projektet.

For at de muligheder kan udnyttes, er det nødvendigt at lave ændringer i de underliggende IT-løsninger, som bruges i bibliotekernes apps, hjemmesider og services.

Projektet omfatter ændringer i

- den måde bibliotekernes data skabes på
- den måde data er struktureret på og
- den måde data anvendes på

Det lyder af ikke så lidt -
og så er det ikke engang hele pakken.

Strategien bag projektet

Bag RDA-projektet ligger en strategi for implementeringen af RDA i Danmark, som meget klart siger, at vi i Danmark kun skal indføre de dele af RDA, der giver en merværdi i en dansk bibliotekskontekst.

Sagt med andre ord, vi tager kun det, vi kan bruge.

Det er der ikke noget odiøst i - men det er en fravigelse i forhold til den tidligste skitse for implementeringen af RDA, hvor hele RDA var tænkt ind.

RDA er imidlertid blevet temmelig omfangsrigt og indeholder mange elementer, der absolut ikke giver hverken mening eller merværdi i de danske biblioteker, hvorfor de med hård hånd er udeladt.

Men som sagt, selvom der er tale om en minimumsimplicitering, er projektet alligevel omfattende, så lad os tage det bid for bid.

Dataskabelsen

Den del af projektet, som handler om hvordan bibliotekernes data skal skabes, består selv af nogle forskellige delprojekter.

Først og fremmest skal de mennesker, der registrerer bibliotekernes materialer, være i stand til at gøre det efter de nye regler. De skal have en vejledning til regelsættet. De skal vide, hvordan de skal registrere værker og andre typer entiteter, og de skal selvfølgelig have en masse undervisning, så det kommer til at glide fra start.

Dernæst skal de indholdsformater, dvs. de rammer som registreringerne laves i, også laves om for at gøre plads til de nye typer registreringer, de nye typer data og de nye sammenhænge.

Og sidst men ikke mindst skal "produktionsapparatet" - altså de IT-systemer der bliver brugt til at lave registreringerne - udvikles til at kunne håndtere ændringerne.

Produktionsapparatet består af flere forskellige underliggende systemer. Nogle er fundamentale for al den registrering, der foretages, andre understøtter forskellige typer af registreringer eller særskilte led i dataskabelsen, men uanset hvilken rolle de spiller, skal de selvfølgelig kunne håndtere RDA med alt hvad det indebærer af ændringer i data.

Datamodellen

Hvor data hidtil har været adskilt i små selvstændige enheder, betyder de nye registreringer at data i stedet vil indgå i et netværk.

Den struktur skal lagres og afspejles i de grundlæggende dele af bibliotekernes IT-infrastruktur (FBI), og de "nederste" dele, der hvor data ligger lagret og hvor få mennesker har deres gang, skal optimeres, så der ikke opstår unødigt friktion eller dannes flaskehalse.

Det er så at sige den arkitektoniske indmad i VERA, der skal etableres, for at understøtte et nationalt samarbejde omkring skabelsen og brugen af de nye registreringer.

Dataanvendelsen

Den teknisk mest omfattende del af projektet handler om hvordan alle de dataflows, services, systemer og apps, der i dag enten processerer, behandler eller bruger registreringerne, udvikles til at kunne processere, behandle og bruge de nye data.

Den del af projektet indeholder i sagens natur også en masse underprojekter. De vigtigste er at

- mange millioner registreringer skal lægges over i et nyt indholdsformat
- data skal konverteres og udlægges til brug for søgning og visning i og eksport til bibliotekernes systemer
- algoritmen der samler klynger af "det samme" skal benytte de nye værkregistreringer

Bag den tekniske del af projektet ligger også en strategisk rettesnor, som betyder at de tekniske ændringer fortrinsvist vil ske i den fælles biblioteksinfrastruktur for så vidt muligt ikke at belemre de enkelte biblioteker.

Hvordan kan vi undlade at belemre bibliotekerne?

Fordi stort set alle ændringer kan lægges i den fælles arkitektur og infrastruktur, skal størstedelen af de danske biblioteker ikke selv kæmpe med at implementere RDA.

Samtidig sørger vi for fortsat at kunne håndtere og omforme den gamle verden, så bibliotekerne kan sende og hente data, som de plejer, og i det hele taget benytte IT-løsningerne uden nødvendigvis at skulle lave noget om.

Hvornår er det hele i mål?

Hvis alt går som planlagt, er projektet færdigt og RDA implementeret i midten af 2026.

Tekniske projekter der omfatter så mange forskellige komponenter og berører så mange interessenter vil helt naturligt blive løbende justeret. Det kræver en super agil tilgang at lande sådan et projekt og undgå at bruge udviklingsressourcer undervejs på noget, der forældes umiddelbart efter at det er taget i brug.

Derfor er det med åbne øjne, at projektets fremdrift planlægges for et halvt år ad gangen.

Projektets første leverance

Den første leverance i projektet blev demonstreret og godkendt lige før jul 2023.

Leverancen indeholdt nogle af de grundlæggende specifikationer og standarder, der skal anvendes for at kunne registrere materialer efter RDA, en række af de arkitekturændringer, der er nødvendige for at etablere VERA, samt den første version af det flow, som konverterer registreringer fra det eksisterende Brøndmiljø til et nyt RDA-miljø.

Afrunding

Det var kort fortalt om RDA og RDA-projektet.

RDA står i øvrigt for 'Resource Description and Access' og du kan finde information om RDA på sitet <https://www.rdatoolkit.org>